

Ventspils muzeja lasītavā: ceļojums pa

Lībiešu ciemiem. Miķeļtornis

Lai popularizētu Latvijas lībiskās saknes un lībiešu mantojumu latviešu valodā, Latvijas kultūrtelpā un ainavā, LU Lībiešu institūts sadarbībā ar UNESCO Latvijas Nacionālo komisiju un Latvijas Nacionālo kultūras centru izsludina 2023. gadu par Lībiešu mantojuma gadu. Arī Ventspils muzejs iesaistās Lībiešu mantojuma apzināšanā un piedāvā doties “ekskursijās” uz Lībiešu krasta zvejniekiemiem.

Miķeļtornis – *Piz?*

Ventspils Piejūras brīvdabas muzejā joprojām kursē Mazbānītis, kas savu šīgada muzeja sezonu sāks tieši 4.maijā, bet agrākos laikos bija nozīmīgs satiksmes līdzeklis lībiešu zvejniekiemu ļaudīm. Trešā pietura, kurā “izkāpsim” būs Miķeļtornis, kura lībiskais nosaukums ir *Pizā*. Iespējams, nosaukums *Pizā* radies no lībiešu vārda *pōzōd*, kas rietumu izloksnē skan *pizōd un nozīmē krūmi*. Savukārt latviskā nosaukuma būtība ir viegli uzminama, *proti, tas saistīts ar ciemā labi pamanāmo būvi – Miķeļbāku, bet nereti latviešu valodā lieto nosaukumu Pize*.

Zināms, ka Pizes ciems pastāvējis jau 16. gadsimtā. Saskaņā ar 1582./1583. gada Piltenes vaku reģistru (vaka – zemniekiem saimniecību nodevu reģistrs), ciemā bijušas septiņas

saimniecības. Savukārt 1835. gadā Miķeļtornī bija 10 sētas un 5 mežsargu mājas, bet 19. gadsimta beigās ciemā bija jau 22 saimniecības, kurās dzīvoja ap 300 iedzīvotāju.

Pirmais pasaules karš Miķeļtorni skāra vairāk nekā citus lībiešu ciemus. Vācieši ciemu bija gandrīz pilnībā nodedzinājuši. Pēc atgriešanās no bēgļu gaitām, ciema iedzīvotāji apmetās vācu karavīru celtās zemnicās. Pēc Latvijas Republikas dibināšanas ciems pamazām auga un paplašinājās. 1935. gadā Miķeļtornī bija 51 saimniecība un 250 iedzīvotāji.

Padomju gados Miķeļtorni tāpat kā Lūžņā un Lielirbē zvejniekiem aizliedza iet jūrā. Daudzi ciema iedzīvotāji pārcēlās uz dzīvi citur. 21. gadsimta sākumā Miķeļtornī bija 30 mājas, no kurām 10 saimniecībās vēl dzīvoja vietējie iedzīvotāji, bet pārējās izmantoja vasaras atpūtai.

Augst?k? b?ka Latvij?

Turpat ciema centrā redzama Miķeļbāka. Bāka šeit tikusi celta iepretī jūrā esošajam Mihaila sēklim un tās uzdevums bija brīdināt par šo kuģošanai bīstamo vietu. Sēkli esot uzmērījis Krievijas kara flotes mičmanis Mihails Rjabinjins, tāpēc gan sēkli, gan vēlāk bāku nosauca viņa vārdā. Savukārt “Mihailovskij majak” latviešu valodā laika gaitā pārtapa par Miķeļbāku.

Bākas tornis celts 1884. gadā, uguns pirmo reizi iedegta 1885. gada 15. augustā. Miķeļbāka bija viena no pirmajām bākām cariskajā Krievijā, kurā izmantoja elektrisko gaismu.

Pirmā pasaules kara laikā bākas tornī trāpīja 12 artilērijas šāviņi, bākas tehniskais stāvoklis bijis tik slikts, ka vētras laikā tornis pat šūpojies. 1929. gadā torni apsekojusi Latvijas Republikas Jūrniecības departamenta izveidota komisija un pieņēmusi lēmumu to demontēt. Bākas demontāža notika 1932. gada 3. jūlijā, pēc diviem gadiem tās vietā uzcēla jaunu torni, kas pēc izskata bija līdzīgs iepriekšējam. Taču tam nebija lemts pastāvēt ilgi – 1941. gadā, Padomju armija atkāpjoties, torni uzspridzināja. Pēc 2. pasaules kara uzcelta pagaidu koka bāka, bet 1957. gadā uz bākas vecajiem pamatiem tapis 56 metrus augstais tornis, ko redzam šodien. Miķeļbāka ir augstākā bāka Latvijā, tūristu apskatei gan tā nav pieejama.

Karls fon B?rs deva naudu bazn?cai

Šodien Miķeļtornī redzama 1893. gadā no sarkanajiem ķieģeļiem celtā luterāņu baznīca, taču tā nav pirmā baznīca šajā ciemā. Kādā dokumentā minēts, ka Pizē dievnams bijis jau 1727. gadā, savukārt 1766. gada 16. februārī iesvētīta Pizes luterāņu baznīca, kas bijusi celta no koka. 19. gadsimta beigās šī ēka bijusi slīktā stāvoklī, tāpēc Popes barons Karls fon Bērs devis līdzekļus jauna dievnama celtniecībai. Miķeļtorņa jaunā baznīca uzcelta ātri – 1893. gada pavasarī likts pamatakmens, un rudenī ēka, kurā uz soliem var sasēst ap 350 baznīcēnu, bija jau gatava.

Padomju laikā baznīcas ēkā bijis ierīkots Ventspils tirdzniecības ostas pionieru nometnes klubs. Kad draudze 1989. gadā baznīcu atguva, tās atjaunošanas darbus atbalstīja gan Ventspils osta, gan novadnieki ārzemēs, gan paši draudzes locekļi. 1993. gada 1. augustā atjaunotajā dievnamā tika svinēta baznīcas 100. gadskārta.

Šodien baznīca apskatei pieejama tikai pirms un pēc dievkalpojumiem, kas notiek Baznīcas gada lielākajos svētkos.

Apsol?jums Dievam

1796. gada 26. novembrī Miķeļtorņa Viļumos Jaņa un Līzes Princāņu ģimenē dzimis viens no ievērojamākajiem lībiešu kultūras darbiniekiem – dzejnieks, tulkotājs, lībiešu valodas kopējs Jānis Princis, vecākais.

1842. gadā jūrā viņš bija nokļuvis dzīvībai bīstamā situācijā, ko pats atcerējās tā: “Tā varen liela vētra tās laivas zēģeles gabalu gabalos saraustīja, tā ka tikai plīkas virves vien atlika, un mēs dienu un nakti tapām no briesmīgiem viļņiem mētāti, brīžam gaisos pacelti, brīžam atkal jūras dibenā iestumti.” (Latviešu Avīzes, 1850). Pateicībā Dievam par izglābšanos, viņš apsolīja sarakstīt dziesmas un savu solījumu arī turēja. Tās tika izdotas Jelgavā 1845. gadā ar nosaukumu “Jūrnieku svētās dziesmas un lūgšanas, sadomātas no bijušā Pizes baznīcas ķestera Jāņa Princ un no viņa vecākā dēla Jāņa”. Tas bija otrais latviešu valodā izdotais oriģināldzejas krājums pēc Elkaleju Indriķa dzejoļu krājuma “Tā Neredzīgā Indriķa dziesmas” (1806).

Taču vēl nozīmīgāks bija J. Prinča un viņa dēlu devums lībiešu grāmatniecībā. 1863. gadā Londonā iznāca Mateja evaņģēlija tulkojums abās Kurzemes lībiešu valodas izloksnēs. Tulkojumu rietumu izloksnē veica J.Princis, vecākais, kopā ar dēliem Jāni un Pēteri, bet austrumu izloksnē – lībiešu pedagogs un sabiedriskais darbinieks Nika Polmanis (1823–1903). Par abu evaņģēliju izdošanu gādāja Napoleona brāļa dēls princis un lingvists Luijs Līsjēns Bonaparts (Louis Lucien Bonaparte, 1813–1891) kuram interesēja mazo tautu valodas; viņš bija izdevis arī citus Mateja evaņģēlija tulkojumus. Tulkojumu tirāža gan bija tikai 250 eksemplāru katrā izloksnē. Līdz lībiešiem nokļuva tikai daži no tiem.

Vairāki J.Prinča, vecākā, raksti publicēti “Latviešu Avīzēs”. 1846. un 1852. gadā viņš bija galvenais ziņu devējs somu zinātniekam Andersam Johanam Šēgrēnam, kurš pētīja lībiešus un viņu valodu. J.Princis viņam sniedza pārskatu par Kurzemes austrumu un rietumu izloksnes atšķirībām, kā arī dalījās ar saviem vērojumiem par lībiešu dialektu Vidzemē un izveidoja nelielu lībiešu-latviešu vārdnīcu.

J.Princis ir sniedzis savu ieguldījumu arī apkārtējās vides aizsardzībā – viņš ar dēliem apstādināja ceļojošās kāpas, kas nopietni apdraudēja Ventspili. Pavisam J. Princim bija astoņi dēli – Jānis, Dirdiķis, Fridrihs, Janis, Pēteris, Augusts, Aleksandrs, un meitiņa Līze, kas mirusi mēneša vecumā.

Sava ceļa gājējs

Miķeļtorņa *Olmaņos* dzimis Ventspils Piejūras brīvdabas muzeja dibinātājs un pirmais direktors, mākslinieks Andrejs Šulcs (1910-2006). Viņš mācījies Pizes pamatskolā, pēc tam Ventspils ģimnāzijā. A.Šulcam jau bērnībā labi paveusies zīmēšana, tāpēc vēlējies studēt mākslu. “Mākslas izglītība maksāja bargu naudu. Ne māte, ne tēvs negribēja, ka eju uz akadēmiju. Tādu domu par joku vien turēja. Pavasarī gāju jūrā, vasarā sienu plaut tiem, kam nebija savu plāvēju. Biju sakrājis kādu nelielu naudu. Nevienam neko neteicu, klusu aizbraucu uz Rīgu,” savas atmiņas par studiju gaitu sākumu pierakstījis A.Šulcs.

A.Šulcs iestājās Mākslas akadēmijā 1930. gadā un pabeidza to 1938. gadā. A.Šulcs studēja glezniecību Mākslas akadēmijā profesora Vilhelma Purviša dabasskatu mākslas darbnīcā.

Pēc Otrā pasaules kara A.Šulcs strādāja Ventspils 1. vidusskolā, pēc tam bija Ventspils muzeja direktors. Kopš 1954. gada viņš sāka veidot jūras zvejniecībai veltīto brīvdabas muzeju, kas tika atklāts 1962. gadā.

Pateicoties A.Šulca mērķtiecībai un neatlaidībai Ventspils Piejūras brīvdabas muzejā nonāca arī Mazbānītis, kas muzeja apmeklētājus vizina vēl šodien. Ar gleznošanu A.Šulcs nodarbojies visu mūžu, Ventspils muzeja krājumā ir vairāki viņa darbi.

Ar to stāstu par Miķeļtorni beidzam un sakām: “Nēmiz pī! (lībiski – uz redzēšanos!)” līdz nākamajai “ekskursijai”, kad apciemosim Lielirbi!

Izmantotā literatūra: Baiba Šūvcāne *Lībiešu krasts* un *Lībiešu krasta stāsti*, Valda Marija Šūvcāne *Lībiešu ciems, kura vairs nav*, Ingrīda Štrumfa *Ventspils grāmata II*, Vilis Veldre *Dzīve pie jūras*, interneta mājaslapa *līvones.net*.